3094

इ. वि. का. राजवाडे संशोधन मंडळ धुळें.

—: हस्त लिखित ग्रंथ संग्रह :—

ग्रंथ क्रमांक ५३४ वे १३३ [३८५]

ग्रंथ नाम ब्रह्मानंद पंचदशी.

विषय म. वेदांत.

" Joint project of the Rajwade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai."

२५

द.क्र.५
१०

२६८

विद्यानंद-पंचदशी-मराठी आणि
विश्वरूपाष्टक व अविनाश
चोपडे-दत्तमठ-अयाचित
खानदेश

वि. का. राजवाडे

शक १८२७ पौष

" Joint project of the Rajawade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai. "

२६८

(1) ॥ ॥ विद्यानंद ४

" Joint project of the Rajawade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai. "

(२)

यो:१ प३

नमः शिवाय गुरवे नमः ॥ इदानीं वर्त्तिष्यमाणा योगग्रंथस्य संबंध मह ॥ आतां वर्त्त ह्मणि
जेले बोलिलें आहे ॥ वर्तिष्यमाण ह्मणि जे वर्त्तमान बोलणें आहे ॥ ग्रंथ यासि संबंध सांगो
के ॥ योगेनात्मविवेकेन द्वैतमिथ्यात्वचिंतया ॥ ब्रह्मानंदं पश्यतो विद्यानंदो निरूप्यते ॥
॥ योगें करून आणि आत्मविवेकें करून द्वैतमिथ्यात्वचिंतन केलियां ब्रह्मानंद जाणि
साक्षात्स्वरूप प्रत होतो हे पुर्वि निरूपिलें अथ यानंतरें विद्यानंद निरूपिजातो ॥
नंदाचें स्वरूप सांगो ॥ श्लोक ॥ विषयानंदवद्विद्यानंदो धीवृत्तिरूपकः ॥ दुःखाभावादि
रूपेण प्रोक्त एष चतुर्विधः ॥२॥ टिका ॥ विषयानंदा चे परि विद्यानंद आहे बुद्धि वृत्तिरूपक आहे
ति दुःखाभावादि रूपें करून चतुर्विध आहे हे बोलिलें विद्यानंदाचे ठाई ॥२॥ ते चि चतुर्विध दुः
खाभावादि ठं ॥ श्लोक ॥ दुःखाभावश्च कामाप्तिः कृतकृत्योहमित्यसौ ॥ प्राप्यप्राप्योहमित्येवं चातुर्वि
ध्यमुदाहृतं ॥३॥ टिका ॥ दुःखाचा आभाव कामाचि प्राप्ति ॥ अहं कृतकृत्य ॥ प्राप्त होणें ते प्राप्त

मोर

(2A)

छे सूक्ष्मकारण तिहि शरिरासि तादात्म्य भ्रम जाला असतां मग मोक्ष होतो तो जीव बोलिजे
ए।। आतां परमात्मस्वरूप सांगों।। श्लोक।। परा[illegible]त्मासच्चिदानंदस्तादात्म्यं नामरूपयोः।। गह्यो
ग्यत्वमापन्नस्तद्विवेकेनु नो भयं।।७।। टिका।। परमात्मा सच्चिदानंदरूप हा नामरूपासि तादा
[illegible]वतो यासि भोग्यरूपत्व प्राप्ति होते तादात्म्य प्रकार सांगों।। तादात्म्यं नामेत्ति।। नामरूप कल्प
[illegible]त्वे अधिष्ठान सच्चिदानंद स्वरूप यासि कार्यमनित्य नामरूपयासि तादात्म्य त्रास जाले
वों नामरूपात्मक जी याचे भोग्य बोलिजे तें।। नो त्को भोग्यता न पवेयै सि यासि प्रकार अ
आहे ऐसी आशंका यासि उत्तर द्विवेक इति।। नात्को भोग्य अविवेके करन जाले आहे या-
विवेके ऐसा करावा किं शरिरत्रयें करन मोक्षो आणि जगसंबंधें करन भोग्यता बोलिजे
ते यासि भेद जाणावा किं शरिरत्रय मिथ्या आणि जग मिथ्या ऐसें कळलियां वरि मोक्षो
हें ना भोग्य नाहिं।।७।। बोलिला अर्थ याचा विवरण करूं।। श्लोक।। भोग्यमिछिन्मोक्तुरर्थे

Joint project of the Rajwade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai

ऐसें चातुर्विध बोलिले आहे ति ॥३॥ दुःखजें निवर्तें नियस्या दुःखाचे विभाग दाखविजताति ॥
श्लोक ॥ ऐहिकं चामुष्मिकं चैव येवं दुःखं द्विधेरितं ॥ निवृत्तिमैहिकस्याह बृहदारण्यकं वचः ॥४॥
टिका ॥ येक दुःख अहिक अमुष्मिक ॥ ऐसें दुःख दोनि बोलिलिं आहे ति ॥ यासि अहिका
निवृत्ति ब्रहदारण्यके वाक्ये बोलिलि आहे ॥४॥ निवृत्तिचे वाक्यें श्रुतिचें सांगो ॥ श्लोक ॥ आत्मा
नं चेद्विजानीयों [illegible]यमस्मीति पूरुषः ॥ किमिच्छन्कस्य कामाय शरीरमनुसंज्वरेत ॥५॥ टिका
जरि आत्म्यासि बरवे प्रकारें जाणतिल पुरुष कें हा अपरोक्ष आत्मा आहे तरि ते काय इ
च्छितिल कोणाचिया कामाकारणें शरिरें अनुलक्षून संज्वरा तें पावतिल ॥५॥ आत्म्याचें ठांई शोध
संबंध दाखवावया शौनकाचें भेद सांगो ॥ श्लोक ॥ जीवात्मा परमात्मा चेत्यात्मा द्विविधः ईरितः ॥ चि
त्तादात्म्यात्त्रिभिः देहैर्जीवः सन्नोपचर्यते ॥६॥ टिका ॥ जिवात्मा परमात्मा ऐसा द्विविध आ
बोलिला आहे आत्म्यासि जिवत्व पावावया निमित्य सांगों ॥ चित्तादात्म्येति ॥ चेतन्यासि आणि

Rajwade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai. "Joint project of the Rajwade..."

या ४ (3A)

चितें ॥ अपश्यन्नात्मत्वं गोग्यं कि मात्मैक्षे परात्मवित् ॥ ५ ॥ टिका ॥ अद्वैतानंद हा ब्रम्हानंदा
तेसरा अध्याय यथें बोलिले आहे कि माया आणि मायेचे कार्य नामरूप दोन्हि सच्चिदानं
रमात्मा याहुन विवेचन करिता भेद करुन जाणतां सर्व प्रपंच मिथ्या जाणितला असतां
पंभै स्वत्वयास्थि इच्छा परमात्मवित् ॥ २ ॥ नि कायं करिल तो परमात्मस्वरूपचि आहे
गं ॥ कें जितु कें तितु कें तो आत्मा समान आहे ॥ आपण अद्वैतस्वरूप सिद्ध ॥ ५ ॥ श्लोक ॥
आनंदो क्रैरीयो स्मिन्जीवात्मन्यवधारिते ॥ को का नैवास्ति कोप्यत्र शरीरानुज्वरः कुतः ॥
टिका ॥ पुर्वि द्वितियाध्याय आत्मानंदया चे ठाईं जीवात्म्याचें अवधारण निश्चयि कर
लें तेणें करुन मोक्षायाचा अ[illegible] माव मोक्षा अवास्तव जाला तेथें शरिरासि अनुलक्षु
ज्वर आहे ति ते आत्म्यासि कोठुन असतिल ॥ ११ ॥ ऐसें हि केदु:खज्वररूप दाखविलें
तो आमुष्मिक ज्वर दाखउं ॥ श्लोक ॥ पुण्यपापद्वयेचिंता दु:ख मामुष्मिकं भवेत् ॥ प्रथ

Joint project of the Rajawade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai.

नुसंज्वरेत्र॥ज्वरास्त्रिष्कशरीरेषुस्थितोनह्यात्मनोज्वराः॥८॥टिका॥जोत्त्कयाकारणें
यजोगाचिइच्छ्याशरिराचेअनुलक्षेंजोग्यताइच्छितोयाकारणेंशरिराच्याठांईज्वरातेपा
तेज्वरतिहिंशरिराच्याठांईवर्तमानअसतातिपरंतुआत्म्यासिज्वरनाहित॥८॥कोण
कोणज्वरहेसिआशंकायासिउत्तर त्रिस्थूलदेहाच्याठांईविद्यमानज्वरआहेति
वउं॥श्लोक॥व्याधयोधातुवैषम्यस्थूलदेहेस्थितोज्वराः॥कामक्रोधादयःसूक्ष्मेह
जिंतुकारणे॥९॥टिका॥व्याधिस्थूलदेहिंतेधातुवैषम्येज्वरअसतो॥आतांलिंग
जेज्वरआहेतितेसांगो॥कामेति॥लिंगदेहसूक्ष्मशरिरयाचेठांईकामक्रोधादिक
असताति॥आतांकारणदेहाचेठांईस्थूलसूक्ष्मशरिराचेज्वराचेंबिजअसतेंतेंज्वरसें
परसुक्ष्मतेअज्ञानलक्षणकारणशरिराचेठाइंअसते॥९॥आतांश्रुतितासर्वकथनपु
बोलिलेंआहेयाचाचिअर्थविशदकरिजतो॥श्लोक॥अद्वैतानंदमार्गेणपरमात्मनि

(5A)

तयाकारणेयत्तद्विषयीक चिंतानाही॥१३॥ श्रुतिआहे कीं॥ तद्यथैषिकातूलमग्नौप्रोतं प्रदूयेतैवं
स्यसर्वेपाप्मानःप्रदूयंत इति श्रुत्यभिप्रायेकरुनसंचितकर्मविषयिकहिंचिंताज्ञानियांसि
हेतेसांगो॥ श्लोक॥ ईषीकातृणतूलस्यवन्हिदाहःक्षणाद्यथा॥ तथासंचितकर्मास्यदग्धंभ
वेदनात्॥१४॥ टिका॥ तृणविशेषकाडियायासिककिसेंकुलोरियासारिखियेतातियाचा
अंशकेशरूपतोवन्हिनेतात्कालदग्धहोतोतैसाज्ञानियांचिसंचितकर्मेंज्ञानहोतांचितात्का
होतातिं॥१४॥ हाजोबोलिलाअर्थ तैसेंचि … वेदांच्याहिप्रमाणआहेतेंसांगो॥ श्लोक॥
…सम्मिद्धोग्निर्भस्मसात्कुरुतेर्जुन॥ ज्ञानाग्निःसर्वकर्माणिभस्मसात्कुरुतेतथा॥१५॥ टिका॥
…ग्निमध्येंयथांसिहत्तणिजेकाष्टेंभस्महोतातितैसेंज्ञानाग्निमध्येंसर्वकर्मेंभस्महोतातिं॥
सअहंकारकृतिभावाचाअभावज्ञानेंकरुनजालातोबुद्धिसिलेपातेंपावतनांहियदर्थीं
…वाक्यप्रमाणआहेतेंसांगो॥ श्लोक॥ यस्यनाहंकृतोभावोबुद्धिर्यस्यनलिप्यते॥ हेंयापिसरू

Joint project of the Rajawade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai.

ायएवोत्क्लिश्यंतानैनंतपेदिति॥१२॥ टिका॥ आमुष्मिकज्वराचाहिंत्रासा जैठाइंअगा
त्विग्रथमाध्यायिनिरूपिलि आहे॥ ग्रथमेति॥ पुण्यपापाचिचिंताते आमुष्मीक दुःख
तेपुण्यम्याकेलें नाहिं पापम्यां केलें आहे पुढें मज कैसें होईल ये तद्रूप चिंता दुःख
ष्मिक हे चिंता आत्मविदासि संताप पावे वितनांहि या चाभाव किं उपजत नाहिं॥१३
ज्ञानि जो तो प्रारब्धकेर्म विषयि चिंता न करं म्हणा परंतु आगामिकर्मविषयिके,
तिवंकरिल चकी ऐसि आशंका यासि उत्तर॥ श्लोक॥ यथापुष्करपर्णेस्मिन्नपापंश्ले
तथा॥ वेदना ऊर्ध्वमागामिकर्म पोश्लेषपंकुर्वे॥१३॥ जो आत्मविद तो जैसा कमळिपि
वरि उदक संश्लेषपावत नांहि तैसा आत्मविदासि आगामिकर्मविषयिकचिंतेसि बंधा
पावत नांहि॥ श्रुतिहि आहे॥ तद्यथा पुष्करपलाश आपो न श्लिष्यंत एवमेवाविदि पापंक
श्लिष्यईति॥ इत्यादि श्रुति आहे ति येपोकरन ज्ञानियासि आगामिकर्मसंबंध निराकार

(5A)

त्या०

द्वास्यसर्वकामाप्तिरीरिता ॥ सर्वान्कामानसावाप्य ह्यमृतो भवतीयतः ॥ १८ ॥ टिका ॥ दुःखाचा अ
जैसा श्रुतिपुर्वक बोलिला ऐसि श्रुति सर्वकामाचि प्राप्ति ऐसि आहे ते सांगो श्रुति ॥ सर्वान्कामा
न्अवाप्नोति ह्यत्र ब्रह्मसमश्नुत इति ॥ ज्यासि ब्रह्मप्राप्ति जालि तो सर्वाहि कामाते पावला अमृतं
पे मोक्षस्वरूपचि जाला ॥ १८ ॥ ऐसा जो जाला त्याचि वर्तणुक श्रुति वचन आहे ॥ यक्षन् क्रि
न्रममाणः स्त्रिभिर्यानैर्वा ज्ञातिभिर्वा स्मरन्निदं शरिरमिति ॥ हे श्रुति छांदो
ग्योपनिषद् याचा अर्थ ॥ श्लोक ॥ जक्षन् क्रीडन् रति प्राप्तः स्त्रीभिर्यानैस्तथेतरैः ॥ शरीरं न स्मर
माणः कर्मणा जीवयेदसुं ॥ १९ ॥ टिका ॥ चद्दल नादि इंद्रिये करन पदार्थ ज्ञान करितो क्रि उविनो
द करितो स्त्रियेसि रममाणहि होतो ऐसे हि जाणतो अथवा वयअवस्था हि जाणतो अथवा अ
त्रहि प्राणधर्म कर्महि करन जीवन करितो परंतु हे शरीर आपले ऐसें स्मरते नाहि ॥ १९ ॥ ऐसे
तेतरि श्रुतिवाक्य आहे ॥ सर्वान्कामान्समाप्नोति याचा अर्थ सांगो ॥ श्लोक ॥ सर्वान्कामान्स

मात्लोकान्नाहंतिन निबध्यते ॥१६॥ टिका ॥ जो साक्षिस्वरूपपरिज्ञानेकरून आत्महेंवर्तते असत
अहंकृति सितादास्यपावत नाहिं आणि साचेंधर्मासि लिंपित नाहि तेपों पुरुषें या लोकाचें हनन
केंत हिते णें तेहनन न केलें नाहिं हें स्लोकसर्थ ज्ञानमहिमेकारणें मगवंतें बोलिलें आत्मा वंधातें प
तनाहि ऐसें बोलिलें ॥१६॥ ऐसाचि अर्थ छांदोग्य श्रुतिचाठाईं आहे ॥ श्रुति ॥ न मात्रवधेन
स्तेयनेन भ्रूणहत्यया नास्य पापं चन चकमे मुखान्नीलं वेति ति ॥ याचा अर्थ ॥ श्लोक ॥ माता
पित्रोर्वधास्तेयं भ्रूणहत्यान्यदिदर्शं ॥ न मुक्तिं नाशयसापं मुखस्य कांतिर्न नश्यति ॥१७॥ टिका
ता पिता याचा वध अथवा अन्यह[illegible]याचा आणि पाप केंहिं पाप घडलें तन्हि या पापासि बंधातें न प
वे ना मुक्तिं नाशातें नपवे ॥ याचेचि न्हकोस्यावर न जाणावें ॥ ज्ञानि आत्मवैचि निरंतर असवों
ताचि मुखकांति म्लान्य होत नाहिं ॥१७॥ जें बोलिलें चातुर्विध्य प्रकार त्यामध्ये प्रथम दुःखा
नावसागितला आणि दुसरा प्रकार सर्व कामाचि प्राप्ति प्रकार सांगो ॥ श्लोक ॥ दुःखानावव

Joint Project of the Rajawade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratisthan, Mumbai.

(6A)

मश्नुते॥ अथ टिका॥ सर्वांहि मानुषैक भोगसंपन्न ऐसा संपन्न राजा हा मनुष्यानंद सार्वभौम रा
यासि आहे हे आनंद ज्ञानियांसि अवगत आहे तो हा सार्वभौम राजा आदिकरून हिरण्यगर्भ
येत जीव निष्ठ आनंद आहे ति हे कैसे आनंद ज्ञानि यासि संभवतिल ऐसि आशंका यासि उत्त
र कि सर्वा आनंद ज्ञानियांसि अवगत आहे ति कि ते ब्रह्मानंदांश आहे ति ऐसें बोलतो॥ यानं
नंदमिति। हे जे ब्रह्मांश आनंद ते ब्रह्म। विते ब्रह्मानंद रूपता पावला यासि हे श्रोत्रिय आ
ख्या नाहो सार्वभौम राजा आणि श्रोत्रिय ब्रह्मनिष्ठ यांचे विषय प्राप्तिका हि समान नाहि॥ आ
णि आनंद प्राप्ति के साम्य कैसि घडो पाहत ऐसि आशंका यासि उत्तर कि निरपेक्षा साम्य
हि या कारणे आनंद प्राप्ति हि साम्य आहे ते सांगे॥ श्लोक॥ मर्त्य भोगे द्वयोर्नास्ति कामस्तृ हि
रतः समा॥ भोगा न्निष्कामतैकस्य परस्यापि विवेकतः॥ अथ टिका॥ मर्त्य भोग सार्वभौमासि
णि श्रोत्रियांसि दोघांसिहि नाहि त कामतृप्ति दोघांसि समान॥ दोघांसि तृप्ति समान ते को

A project of the Rajwade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai [illegible]

ज्ञोतिनान्यवज्जन्मकर्मभिः वर्तंते श्रोत्रिये भोगा युगपत्क्रमवर्जिताः ॥२०॥ टिका ॥ ज्ञानें सर्व
काम पावलाचि आहे ॥ नाहो कर्मफल भोगाचा अंगिकार केला जरि तरि जन्म हि यासि होईल कि
ंवा असि आशंका यासि उत्तर नान्यवदिति ॥ ज्ञानियांसि संचित कर्म दग्ध होतां ति अन्यत्र
वरि बैसतो कि उाबि नाद करितो अथवा ज्ञाति पली साचे सा
रिखि जन्म कर्में नांहित ॥ श्रोत्रि ब्रह्मनिष्ठ याचे ठाईं भोग हि येके चि काले येक समयें चि सर्व
वर्तताति परंतु भोगासि अनुक्रम कांहि नाहि ॥२०॥ आतां भोगाचा अनुक्रम सविस्तरें तैसा
क आणि बृहद्दारण्यक वाक्यें यांचा संक्षेपार्थ सांगो ॥ श्लोक ॥ युवा रूपी च विद्यावान्निरोगो दृढ
चित्तवान् ॥ सैन्योपेतः सर्वपृथ्वी वित्तपूर्णा प्रपालयन् ॥२१॥ टिका ॥ तरुण होत्सा तारुषीस्रप आणि
विद्यावंत आणि निरोगि दृढ चित्त धैर्यवंत सैन्यसामग्रियुक्त सर्व हि पृथ्वीत पुर्णयाचा पा
पाळकर्ता ॥२१॥ श्लोक ॥ सर्वैर्मनुष्यकैर्भोगैः संपन्नस्तृप्तभूमिपः ॥ यमानंदमवाप्नोति ब्रह्मविच्च

A joint project of the Rajwade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai

(२A)

हे दृष्टांतें करून सांगो ॥ २४ ॥ नेति ॥ जैसें स्वान क्षिर वांसन चि भक्षितें तैसा चि विवेकि हि कामासि क्र
ल तरि तो विवेकियासि या चि या कारणें कामभोगा चि ईछा नाहिं ॥ ५२ ॥ सार्वभोमाहुनि श्रोत्रियासि अ
क्य आहे ते सांगो ॥ श्लोक ॥ निष्कामस्य समस्य नेराजैः दैः साधन संचये ॥ दुःखमासी द्रा विन
दित्तिमीरे नुवर्त्तते ॥ ५३ ॥ नो भयं श्रोत्रिये स्यात् सदानंदो पि को न्यतः ॥ टिका ॥ सार्वभौमाला न
गधनि करून साध्य होतें या उपरि याचा नाश होइल म्हणौनि चिंता असतो ऐसें दोनि दोष सा
मराज्यासि यक साधनें क्लेश दुसरे साध्यासि नाश न व्हावा हे भय दुःख हे दोन्ही श्रोत्रियासि
हित आनंदाचे आधिक्य आहे ॥ ५४ ॥ आणिक श्रोत्रियासि अधिक्य तर आहे ते सांगो ॥ श्लो
गंधर्वानंद आशास्ति राज्ञो नास्ति विवेकिनः ॥ ५५ ॥ टिका ॥ राज्यासि गंधर्वानंदाचि आसि
न तेथिल आनंद होवा ऐसि असते तें विवेकियासि अ क्षयि म्हणौन ॥ ५५ ॥ गंधर्वानंद
आहे ति ते दाखवावे या श्लोक द्वये दाखवु ॥ श्लोक ॥ अस्मिन् कल्पे मनुष्यः सन् पुण्य पाक विशेषतः

Joint project of the Rajwade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yash... Mumbai.

(8) ७

णसांगो॥भोगादिति॥सार्वभौमराजा यांसि सर्व भोग भा लि करुण निष्काम न्हणिने असतो॥७

ज्ञानि विवेके करुन निष्काम असतां न्हणि असतें॥७॥ विवेके करुन न्हण ऐसें जें बोलिलें या चा अ

विवरण करुन सांगों॥श्लोक॥श्रोत्रियश्चो वेद शास्त्रे भोगदोषान वेक्षते॥राजा बृहद्रथो दोषां

न्हू गाथा मिरुदाहरन्हू॥४८॥श्रोत्रिय ब्रह्म निष्ठ येणे वेद शास्त्रें करुन विषय भोगासि दोषदर्शन दे

न विषय त्याग करिताति॥वेदशास्त्री विषय दोष कोणरीति वेसि निरुपिला आहे ऐसि आशंका अ

यासि उत्तर॥राजा बृहद्रथेति॥बृहद्रथ राजा तेणें मैत्रायिण नाम शाखा तेथें दोषदर्शन कथ

लिलि आहे॥४९॥ ते कैसे परि चे दोष बोलिलात सांगो॥श्लोक॥देह दोषश्चित्त दोषा भोग्य दोषा

नेकशः॥शुना वांते पायसेनो कामस्त द्विवेकिनः॥५०॥टिका॥सो बृहद्रथ राजे निरुपिसि कथ

लिलि किं देहाचे ठांइ दोष आहे ति चित्ताचे ठाइं दोष आहे भोग्य विषयाचे ठांइं दोष आहे ति ऐसें

...रे बोलिले आहे आणि कहि अनेक प्रकारे बोलिले आहे॥विवेकि यासि कामाचा उदय होत नाहि

द्रश्रोक्तो ब्रह्मा सूत्रात्मनात्मकः ॥ ३४ ॥ टिका ॥ येम अग्नि इंद्र प्र बृहस्पति प्रजापति विराट् ब्रह्मा सूत्र
मुख्य आदि करून देव आहेत ते ऐसें त्रिविध प्रकारें देव बोलिले ॥ ३४ ॥ सार्वभौमादि आनंद सुत्रात्मो
त जीतुके आनंद तितुके श्रोत्रिया चे आनंद परिस न्यून ते सांगो ॥ श्लोक ॥ सार्वभौमादि सूत्रांता उत्त
र कामिनः ॥ अवा[illegible]नस गम्योयय मात्मानंदस्ततः पर ॥ ३५ ॥ टिका ॥ सार्वभौमादि सूत्रात्मा पर्यं
नंद श्रोत्रिया चे आनंदाहून मी न्युन आहेत ऐसे न्युन ते सांगों ॥ अवाग्मनसेति ॥ सार्वभौमा
त्रात्मा पर्यंत आनंद गोचर ते क्षयी म्हणु आणि श्रोत्रिया चे ठांई जो ब्रह्मानंद तो वाचा मनासि गोचर तो स
परिस अधिक आहे ॥ ३५ ॥ आतां हे सर्वहि आनंद श्रोत्रिया चे ठांई निस्पृह हे देखिजतात ते ॥ ते
गों ॥ श्लोक ॥ ते सौः काम्येषु सर्वेषु सुखेषु श्रोत्रियो यतः ॥ निस्पृहस्तेन सर्वेषामानंदाः संति तस्य
३६ ॥ टिका ॥ ते ते काम कामुन सर्व आनंद सुख भोगावे ते सुख श्रोत्रियासि निस्पृह तेनें सर्वोहि अ
खिलाप्ति आहे ॥ ३६ ॥ उपपादिला जो अर्थ याचा उपसंहार करून सांगों ॥ श्लोक ॥ सर्वकामाप्तिरेषोक्त

Joint Project of Rajawade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai.

गंधर्वत्वं समापन्नो मर्त्यगंधर्व उच्यते ॥ ८ ॥ पुर्विले चि कल्पिं पुण्यातिशये कल्पाचे आदिसि हो-
ते सांगो ॥ श्लोक ॥ पुर्वकल्पे कृतात्पुण्यात्कल्पादावेव चेन्नवेत् ॥ गंधर्वत्वं तादृशो त्र देवगंधर्व उच्य-
ते ॥ ९ ॥ टिका ॥ पुर्विल कल्पिं पुण्य अतिशयें केलिया पुर्विले चि कल्पि गंधर्वत्व पावले होते ते वर्तम-
कल्पिं गंधर्वाचे गंधर्व चि होताति ते देवगंधर्व ऐसे यांसि बोलिजेतें ॥ ९ ॥ चिरलोके पितृलो-
चे ठांइं आनंद दाखवावया चिरलोकपितृ ते सांगो ॥ श्लोक ॥ अग्निष्वात्तादयो लोके पितरश्चिर-
सिनः ॥ कल्पादावेव देवत्वं गता आजानदेवताः ॥ १० ॥ टिका ॥ अग्निष्वात्तादि लोकें तेथे पितरां-
रवासि आनंद करत नअसताति ॥ आतां देवानंद दाखवावया त्रैविध्य देवाचे भेद कल्पावया सांगो
श्लोक ॥ अस्मिन्कल्पे श्वमेधादि कर्म कृत्वा महत्पदं ॥ अवाप्याजानदेवैर्याः पूज्यास्ताः कर्मदेवताः ॥ ११ ॥
टिका ॥ या कल्पाचे ठांइं अश्वमेधादि कर्म करून महत्पद पावले ते कर्मदेव यांसि पुज्य आजानदेव-
हेति ॥ ११ ॥ स्वाभाविक देव सांगों ॥ श्लोक ॥ यमाग्निमुख्या देवाः स्युर्ज्ञाता विंद्रबृहस्पती ॥ प्रजापति

Joint Project of the Rajwade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai.

(९A)

ते ॥ २६ ॥ दुःखाचा अभाव पुर्वि सांगितला याउपरि सर्वकामाचि प्राप्ति हे दाखविलि ऐसि दो निप्रका
रें सांगितलें आतां तृतिय प्रकार अहंहरत हर स्परां ॥ श्लोक ॥ यद्वा सर्वात्मितां स्वस्य साम्ना गायति स
र्वदा ॥ अहमन्नं तथान्नादश्चेति साम[illegible]धीयते ॥ २७ ॥ टिका ॥ अथवा जो मि सर्वात्मा स्वतःचा आत्मा
स्वयें आहे ऐसें सामगायेनि निरंतर गाइजेतो ॥ श्रुतिः ॥ अहमन्नं अहमन्नादो अहमन्नादो इति ॥
मि चि अन्न मि चि प्राण आहे सर्वांचा ऐसें सर्वात्मत्व दाखविलें आहे आणिक हिं श्रुति आहे
लोकान् कामान्नी कामरूप्यनुसंचरन् इत्यादि ॥ हे जे लोक जीतुके आहे तियासि काम आहे ति मि
म सर्वत्र अनुसर लो ऐसे बोलिलो आहे या कारणें [illegible] ॥ २७ ॥ पूर्वि ग्रंथि बोलिलो आ
र्थ तो संक्षेपे सांगों ॥ श्लोक ॥ दुःखाभावश्च कामाप्ति रेवं निरूपिते ॥ [illegible] त [illegible] स मन्य
स्त्राप्यह मीक्ष्यतां ॥ २८ ॥ टिका ॥ दुःखाचा अभाव कामाचि प्राप्ति उभयता पुर्वि निरूपिलें ॥ आ
तें [illegible] आणि शास्त्राप्य बोलणें आहे ॥ २८ ॥ श्लोक ॥ उभयं तत्र सिद्धी पेहि सम्यग [illegible] रीरितं

Joint project of the Rajawade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan Mumbai

साक्षिचिदात्मता॥ स्वदेहवत्सर्व देहेष्वपि भोगान वेक्षते॥१९॥ टिका॥ सर्वहि कामाचिये प्राप्ति ऐसि
लेलिप्रो त्रियासि॥ आतां आणिकें पक्षांतरे हि सांगो॥ ये द्वेति॥ अथवा जैसा स्वदेहाचा ठांईं आ
र बुद्धि साक्षित्वें करुन आनंदाते पावते तैसेचि सर्व देहाचे ठांइं चिदात्मा साक्षित्वें करु
दाते जाणोन भोगाचि अपेक्षा करितनांहि॥१९॥ नाहि ऐसे बोलिले प्रकारे अज्ञानियांसि
सर्व आनंदाप्राप्ति आहे किं यासि उत्तर॥ श्लोक॥ अज्ञस्याप्येतदस्त्येव न तुष्टिरबोधतः॥
वेदसोश्नुते सर्वान्कामानित्यब्रुवीच्छ्रुतिः॥२०॥ टिका॥ अज्ञानियांसि हि सर्व आनंदाचि प्राप्ति आ
हेचि सर्वांचे बुद्धि साक्षि हे मी आहे ऐसा ज्ञानाचा अभाव आहे ज्ञान नांहि म्हणौनि तृप्ति नांहि यद
र्थि श्रुति तैत्तिरियक वाक्य प्रमाण आहे॥ यो वेदेति॥ पंचकोश लक्षण गुहा याचे अंतरि ब्रह्म आहे
तें जो जाणेल त्यासि सर्वहिं कामाचि प्राप्ति जो लिहे ऐसें जाणावें॥ श्रुति यो वेद सोश्नुते सर्वान्कामान् इ

वात्रानुसंधेयाः श्लोकाबुद्धिविशुद्धये ।।८१।। टिका ।। हेहि उभय दृत तत्सर्व ग्रास प्राप्य सत्व सिद्धि
पाचे ठाई बरवे प्रकारें बोलिलें याचे चिंतन हि अनुसंधेय बुद्धिचे विशुद्धि कारणें करावया श्लो
क बोलिजताति संख्या ।।४४।। ए हि कामुषिका वात ।।५४२।। आदि करुन आहो शास्त्रमहो शास्त्र
श्लोक ।।५८१।। पर्यंत आहेति ।। उपसंव्हार ग्रंथाचा सांगो ।। श्लोक ।। ब्रह्मानंदो भिधे ग्रंथे चतुर्थो
ध्याय ईरितः ।। विद्यानंदस्तदुत्पत्ति पर्यंतो ऽ स्य इष्यतां ।।४०।। टिका ।। ब्रह्मानंद अभिधान ग्र
ंथासि याचा चतुर्थ अध्याय विद्यानंद ब्रह्मानंदाचि उत्पत्ति होयतव पर्यंत ब्रह्मविद्ये च
या सग्रंथो त्त प्रकारे करावा ।।४०।। इति श्री भारती तिर्थ विद्यारण्य मुनिश्वर किंकरे पाराम हंस
विद्या आति विवरेणे ब्रह्मानंदे चतुर्थोध्याय विद्यानंद प्रकरण समास ।। वोंतत्सत् ई श्री
र्पणमस्तु ।। ४ ।। ४ ।। ४ ।। ४ ।। ४ ।। ४ ।। ४ ।। ४ ।। ४ ।। ४ ।। ४ ।। ४ ।। ४ ।। ४ ।। ४ ।। ४ ।।

Joint project of the Rajwade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai.

मूळ प्रत पाहण्यासाठी संपर्क

इतिहासाचार्य वि.का. राजवाडे संशोधन मंडळ, धुळे
राजवाडे पथ, गल्ली नं. १, धुळे-४२४००१ (महाराष्ट्र)
दूरध्वनी क्रमांक (०२५६२) २३३८४८
Email ID : rajwademandaldhule@gmail.com